

Σήμερα είναι η **17η Νοεμβρίου του 1936**, την ημερομηνία αυτήν πρέπει να τη συγκρατήσω, γιατί για μας είναι «ιστορική». Βρισκόμαστε στο Μπρίντιζι και περιμένουμε το πλοίο που θα μας πάει επιτέλους στην Ελλάδα. Πίσω μας έχουμε ένα μακρύ και επίπονο ταξίδι μέσω Ιταλίας, με ένα σωρό στάσεις και διακοπές εδώ κι εκεί. Ταξιδεύαμε κυρίως τις νύχτες, καθισμένοι στο κουπέ με το κεφάλι ακουμπισμένο στη γωνιά. Μια νύχτα την περάσαμε έτσι μαζί με δυο Πολωνοεβραίους με λερωμένα ρούχα που βρομοκοπούσαν. Όλες εκείνες τις ατέλειωτες ώρες μιλούσαν αδιάκοπα. Δεν έχω ακούσει άλλον άνθρωπο στη ζωή μου να μιλάει τόσο. Αποκοιμηθήκαμε για λίγο τα ξημερώματα, μάλλον από απελπισία. Αλλά και το ταξίδι της ημέρας δεν ήταν πάντα ευχάριστο. Μια φορά ήρθε και κάθισε στο κουπέ μας ένας χοντρός καλόγερος που στις τέσσερις ολόκληρες ώρες του ταξιδιού προσευχόταν μεγαλόφωνα, ενώ γύρω μας συνέβαιναν διάφορα ιταλικά πράγματα: Ένα παιδί μεταμόρφωσε το κουπέ σε λίμνη που, στη συνέχεια, η μητέρα τη γέμισε φτύνοντας φλούδες από σταφύλια.

Σε μικρές επαρχιακές πόλεις ανέβαιναν στο τρένο γυμνασιόπαιδα, που μάλλον επέστρεφαν από το σχολείο στα σπίτια τους και εγκατέλειπαν το τρένο σε μικρούς σταθμούς. Μας έκαναν πολύ παράξενη εντύπωση, ήταν αρκετά μεγάλα στην ηλικία, βρόμικα και αρωσιάρικα. Ναι, η όψη τους ήταν πράγματι πολύ δυσάρεστη, κάτι τύποι που δεν συναντάς στα δικά μας γυμνάσια. Σε μας ακόμη και οι τελειόφοιτοι είναι συνήθως ακόμη «αγοράκια», ενώ αυτοί ήταν ήδη μεγάλοι, κύριοι σχεδόν, αλλά κατά έναν αρνητικό τρόπο.

Παρ' όλα αυτά φτάσαμε χτες το απόγευμα στο Μπρίντιζι. Στο σταθμό οι συνηθισμένοι αγώνες με τους φορτικούς «Interprêti». Έπειτα σ' αρπάζει κάποιος θυρωρός ξενοδοχείου

απ' το μανίκι, σε σπρώχνει μέσα σε κάποιο αυτοκίνητο, που για μερικές εκατοντάδες μέτρα στοιχίζει επτά λίρες. Στο ξενοδοχείο ελεύθερο είναι μόνο το πιο ακριβό δωμάτιο, γενικώς μια χαρά και εντελώς καινούργιοεπιπλωμένο. Μόνο που το «aqua calda» τρέχει πράγματι kalt, δηλαδή κρύο, και στον διάδρομο πάνω σε ράντσα κοιμούνται και ροχαλίζουν όλη τη νύχτα ένα σωρό ξένοι άντρες. Κάθε φορά που συναντάς τη διευθύντρια φοράει πάντα μian απαίσια εμπριμέ ρόμπα.

Στο ταχυδρομείο μάς περίμεναν διάφορα γράμματα από την πατρίδα. Αυτό ήταν ευχάριστο. Αλλά η πόλη δεν έχει σπουδαία αξιοθέατα. Έχει καλούτσικη ρυμοτομία, δρόμους που οδηγούν από τον σταθμό κατευθείαν στο λιμάνι. Και τα δρομάκια, πάντα χωρίς πεζοδρόμια, με το αυστηρό οδόστρωμά τους είναι όμορφα σε όλη την Ιταλία. Σε κάθε γωνιά έχει πάγκους με φρούτα. Εκεί πουλούν τα πορτοκάλια, όσα δεν εξάγει η Ιταλία και τα κρατά για δική της κατανάλωση. Τα οποία είναι πράγματι για πέταμα και η γεύση τους σα σαπούνη. Οι πάγκοι όμως είναι τρισχαριτωμένοι, γύρω τους κρέμονται περασμένες σε μακριές κλωστές μικρές, βαθυκόκκινες κυκλίστικες ντομάτες· απ' αυτές γίνεται το εκχύλισμα. Το βραδάκι βγήκαμε για μια βόλτα στην πόλη. Στο λιμάνι ήταν ήδη αγκυροβολημένο ένα ελληνικό καράβι. Το Μπρίντιζι έχει ένα όμορφο λιμάνι που ανοίγεται δυο φορές σε δυο λεκάνες, τη μία πίσω από την άλλη. Οι εξωτερικές πλευρές του υποστηρίζονται από δυο καστέλα, από τα οποία το ένα το έχει χτίσει ο Φρειδερίκος ο β'. Το έχουν όμως ανοικοδομήσει για στρατιωτικούς σκοπούς, έτσι που πια δεν διατηρεί ούτε ίχνος του 13<sup>ου</sup> αιώνα. Απέναντι έχει ένα ναυτικό μνημείο, απομίμηση του δικού μας στο Κιέλο, που μοιάζει με καμινάδα εργοστασίου από κίτρινα τούβλα. Παντού στην ακτή βρίσκονται απλωμένα δίχτυα, που τα μπαλώνουν γυναίκες καθιστές γύρω τριγύρω ως βαθιά μέσα στη νύχτα. Τα δίχτυα έχουν στη μέση ένα βαρίδιο από μολύβι και στις ούγιες τους σφαιρίδια από φελλό.

Πιο πολύ απ' όλα μου άρεσαν οι απότομες σκάλες που οδηγούν από το λιμάνι επάνω στην πόλη. Μια απ' αυτές καταλήγει στα ερείπια δύο ψηλών κίωνων, που, όπως λένε, κατασκευάστηκαν γύρω στα 1000 για να σηματοδοτήσουν το τέρμα της Αππίας οδού. Πίσω βρίσκεται ο καθεδρικός ναός, όπου έγινε ο γάμος του Φρειδερίκου του β', ένα κτήριο που παραμορφώθηκε πολύ, καθώς το μετέτρεψαν σε μπαρόκ. Απέναντί του όμως, σε ένα ωραίο φαρδύ μπαλκόνι, έχει σωθεί ένα κομμάτι του Duecento-Palazzo. Τα υποστηρίγματα, που σε τάξη μικρών πηλίνων τρούλων συγκρατούν το κιγκλίδωμα, φέρουν πλούσια κοσμήματα με ζώα, όπου συνεχώς επαναλαμβάνεται τό μοτίβο ενός πίθηκα που μασουλίζει. Το βράδυ οι δρόμοι της πόλης έσφουζαν από ζωή. Παντού έβλεπες συγκεντρωμένους σε παρέες άντρες χωρίς πραγματικό λόγο. Γενικώς βλέπεις σχεδόν μόνον άντρες, προπαντός στα καφέ και στα εστιατόρια. Το να βρείς άκρη με τα εστιατόρια εδώ μοιάζει ολόκληρη επιστήμη. Αυτά που φαίνονται όμορφα απ' έξω είναι κομμένα και ραμμένα για Άγγλους ταξιδευτές και πολύ ακριβά. Χτες το βράδυ καταλήξαμε σε μια Πιτσερία Ναπολιτάνα, όπου μπροστά σε μια μεγάλη φωτιά, κάτω από σύννεφα καπνού και με διάφορα ξεφωνητά ψήνονται αυτές οι φοβερές πίτσες από ζύμη, ντομάτα κι ένα πλήθος μυρωδικά. Σήμερα το μεσημέρι βρήκαμε επιτέλους το σωστό μαγαζί, όπου δεν κάθονται ξένοι παρά μόνο Ιταλιάνοι καλοφαγάδες. Διαλέγουν με τις ώρες ανάμεσα στα ωμά ψάρια να βρουν αυτό που θέλουν να τους ψήσουν. Ρουφούν τα στρείδια και γδέρνουν από το μέσα τους ντουζίνες αχιούς κομμένους στη μέση, έτσι που στο τέλος αυτό που υπολείπεται είναι μια τούμπα από αγκάθια. Οι Ιταλοί σου κάνουν μια λιχουδική εντύπωση.

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι δρόμοι χαρακτηρίζεται πιο συχνά από τα διάφορα καφέ και από μέρη όπου πουλιούνται γλυκά. Έπειτα έρχονται τα καπνοπωλεία, έπειτα τα κουρεία, απ' αυτά έχει πάμπολλα. Όλα τ' άλλα μαγαζιά πρέπει να τα αναζητήσεις.

Σήμερα το πρωί θέλαμε να πάμε να επισκεφτούμε το μουσείο. Βρίσκεται σε έναν πολύ ωραίο κυκλικό κτήριο, ένα βαπτιστήριο του ενδέκατου αιώνα. Αλλά το μόνο που μπορέσαμε να δούμε ήταν η εντυπωσιακή πύλη με τους λέοντες της Λομβαρδίας, που υποστηρίζουν τους κίονες και περιβάλλονται από λεπτοφτιαγμένο γλυπτό πλαίσιο, όπου μέσα στην περικοκλάδα του ανακαλύψαμε κενταύρους, τον Σαμψών με τον λέοντα και διάφορα άλλα. Κατά τ' άλλα το μουσείο ήταν κλειστό. Μας είπαν ότι το κλειδί βρισκόταν στο municipio. Αλλά στο municipio μας είπαν ότι το κλειδί βρισκόταν στο Μπάρι. Έτσι κι εμείς, μη έχοντας τι άλλο να κάνουμε, καθίσαμε και περιμέναμε το καράβι μας.

### **Στο πλοίο «Brioni», 18 Νοεμβρίου**

**Α**πό σήμερα ταξιδεύουμε! Το «Brioni» είναι μικρό και καθαρό και δεν έχει σχεδόν καθόλου επιβάτες. Στην πρώτη θέση ταξιδεύει μια γηραιά Αμερικάνα που στη διάρκεια του μεσημεριού καθόταν στο κατάστρωμα και ώρες ολόκληρες έκανε το μανικιούρ της πάνω σε μια χαρτοπετσέτα. Ο ενήλικος γιος της, που κουβαλάει πάντα μαζί του μια βαλίτσα με μια συλλογή γραμματοσήμων, ήταν υποχρεωμένος να κάθεται πλάι της και να δαχτυλογραφεί κάτι που εκείνη του υπαγόρευε σε μια ταξιδιωτική γραφομηχανή. Στη δεύτερη θέση εκτός από μας είναι όλο κι όλο δυο ακόμη μοναχικές κυρίες και δυο καλόγριες. Είναι άνετα και όμορφα, σχεδόν σαν σε ιδιωτικό καράβι. Μόνο που δεν υπάρχει παρά κάτι ελάχιστο για φαγητό.

Όλο το απόγευμα το περάσαμε καθισμένοι στη γωνιά ενός καναπέ προσπαθώντας να μάθουμε μερικές δύσκολες ελληνικές λέξεις. Ο Ουλφ δοκίμασε ελληνικά τσιγάρα. Υπάρχουν και τούρκικα εδώ, κι όλα στο καράβι κοστίζουν τα μισά, γιατί δεν επιβαρύνονται με τελωνείο. Ένας λόγος επομένως για τον μη καπνιστή Ουλφ να μπει ξαφνικά στον κύκλο των καπνιστών. Μόλις τώρα βγήκαμε στο κατάστρωμα για τον βραδινό μας πε-

ρίπατο. Σε δύο σημεία φαίνεται κιόλας μια σκοτεινή λουρίδα ξηράς – η Αλβανική ακτή. Όλη τη νύχτα θα την περάσουμε αγκυροβολημένοι στους Santi Quaranta και αύριο το πρωί στις 7 η ώρα θα είμαστε στην Κέρκυρα. Στο Μπρίντζι δεν είχαμε πια με τι να ασχοληθούμε. Χτες το βράδυ ήπαμε για τελευταία φορά το καλό vino del paese, που ένα καρτούτσο του κοστίζει στην ταβέρνα μόνο έξι πφένιχ. Σήμερα το πρωί αλλάξαμε χρήματα και πήραμε ένα ολόκληρο μάτσο βρόμικα χαρτονομίσματα που δεν έχουν καμιά αξία. Εκατό δραχμές είναι δύο μάρκα! Μετά από αυτήν τη «δραστηριότητα» εφοδιαστήκαμε με διάφορα αντικείμενα για την πρωινή μας τουαλέτα, χλοροδόντ, νιβέα, σαμπουάν. Τα γερμανικά προϊόντα είναι παραδόξως πολύ πιο φτηνά στην Ιταλία απ' ό,τι σε μας. Προμηθευτήκαμε και έναν δεύτερο τόμο Μακιαβέλλι από ένα καρότσι με βιβλία – τον πρώτο τον είχαμε ανακαλύψει στη Φλορεντία – κι έπειτα ξαναρχίσαμε τις βόλτες στην μικρή πόλη. Παντού στη Νότια Ιταλία βλέπεις να στέκονται στις γωνιές Ιάπωνες, πάντοτε δυο δυο μαζί. Πουλάνε γραβάτες και ζώνες και στέκονται εκειπέρα εντελώς βουβοί, χωρίς να σου προτείνουν κάτι· παράξενο θέαμα, τη στιγμή που όλοι οι έμποροι στην Ιταλία διατυμπανίζουν τηνπραμάτεια τους σαν τρελοί. Πουλάνε και ομπρέλες, έξι λίρες το κομμάτι. Οι οποίες βέβαια δεν αντέχουν παραπάνω από μια και μοναδική βροχή! Μόλις πιάσει εδώ στην Ιταλία καμιά νεροποντή, οι πωλητές ομπρελών ξεφυτρώνουν έτσι κι αλλιώς σαν τα μανιτάρια μέσα από το λιθόστρωτο. Το τελευταίο που είδαμε στο Μπρίντζι προτού ανεβούμε στο πλοίο ήταν ένα κουρείο, όπου τα άπραγα τσιράκια κάθονταν σε ημικύκλιο και παίζαν κιθάρα. Κάτι τόσο όμορφο δεν θα έβλεπες βέβαια ποτέ στη μονότονη Γερμανία.

Αλλά τώρα η Ιταλία βρίσκεται αρκετά πίσω μας. Αύριο το πρωί θα πατήσουμε κιόλας ελληνικό έδαφος. Είμαι γεμάτη απέραντη προσμονή.

Όταν ξυπνήσαμε, το καράβι μας ήταν ήδη αγκυροβολημένο μπροστά στην Κέρκυρα. Έβλεπες μια απότομη, βραχώδη ακτή με ένα καστέλο χτισμένο επάνω της, καθώς επίσης ιδιαίτερος ψηλά και μάλλον άγουστα σπίτια. Η θάλασσα μια λίμνη, ζωσμένη από τη στεριά και από το νησί και γύρω τριγύρω, κάτω από βροχερό ουρανό, γυμνά, κακοτράχαλα βουνά, που πότε πότε τα φώτιζε αμυδρά μια ηλιαχτίδα. Και τότε διέκρινες εκεί, σχεδόν ως πάνω στην κορφή, διάσπαρτα μικρά χωριά. Από τη μια μεριά ήταν τα βουνά της Κέρκυρας, κι από την άλλη – πολύ πιο απομακρυσμένα και πιο γαλανά – τα βουνά της Αλβανίας.

Γύρω από το καράβι μας μαζεύτηκαν στο πι και φι βάρκες με ανθρώπους που ήθελαν να πουλήσουν κάτι, ψάρια, φρούτα ψωμί. Στο μεταξύ το κατάστρωμά μας καθαρίστηκε με μεγάλο ζήλο, ενώ όλα τα χάλκινα πόμολα γυαλίστηκαν με σιντόλ. Μια και δεν θέλαμε να ψωνίσουμε κάτι, βαλθήκαμε να αποκρυπτογραφήσουμε με τα κιάλια τις επιγραφές των κερκυραϊκών σπιτιών. Βασικά είχαμε σκοπό να αποβιβαστούμε για τις δυο ώρες της παραμονής μας εδώ και να περιεργαστούμε λίγο την πόλη. Αλλά αποδείχτηκε πως το ρολόι της Κέρκυρας πήδησε διαμιάς μια ώρα μπροστά, δηλαδή από την κεντροευρωπαϊκή στην ανατολικοευρωπαϊκή ώρα, άρα είχαμε μόνο μιαν ώρα στη διάθεσή μας. Που σημαίνει πως πέρασε μια ώρα χωρίς να την έχουμε ζήσει και μοναδική παρηγοριά ήταν ότι κάποτε θα την ξανακερδίζαμε αυτήν τη χαμένη ώρα, στην επιστροφή. Έτσι η επίσκεψή μας στη στεριά ματαιώθηκε και το ταξίδι συνεχίστηκε κάτω από σκοτεινό βροχερό ουρανό. Από τα βουνά κρέμονταν σύννεφα και πάνω από το νερό αρμένιζε λωρίδες λωρίδες το πούσι. Το πλοίο ταξίδευε κατά μήκος των βορειοδυτικών ελληνικών ακτών, που είναι κι αυτές παντού πολύ βραχώδεις. Τα βουνά – μ' αυτόν τον καιρό σε υπέροχα κινούμενες γαλάζιες σειρές – είναι κατά το μάλλον ή ήττον άδε-

ντρα, κατηφορίζοντας πολύ απότομα και απόκρημνα προς τη θάλασσα. Πεδιάδες δεν έβλεπες πουθενά, αλλά με τα κιάλια διέκρινες πέρα από την απότομη ακτή φαρδιές πεδιάδες με χωράφια σαν εντελώς κάθετα προς τη θάλασσα, καθώς επίσης αριά και που και κάποια βραχώδη κοιλάδα πυκνόφυτη με κωνοφόρα. Από την άλλη όμως πλευρά αρμένιζαν συνεχώς παραδίπλα μας μικρά νησάκια· νησιά που ήταν ίδια με οροσειρές, βουνά που κολυμπούσαν στη θάλασσα. Το καράβι το ακολουθούσε ένα ολόκληρο σμήνος θαλασσοπούλια – μας συνόδευαν από την Κέρκυρα πλέοντας ήρεμα και κομψά πάνω στις πλατιές τους φτερούγες, χωρίς να πεταρίζουν σχεδόν καθόλου. Αλλά και μες στο νερό είχε σπουδαία αξιοθέατα: τρία δελφίνια μάς συνόδευαν αναπηδώντας γεμάτα αγαλλίαση σε τακτά διαστήματα μέσα από τα κύματα. Δεν μπορούσαν ωστόσο να μας παραβγούν· ίσως όμως και να μην ήθελαν!

Σκοτείνιασε γρήγορα. Έξω βρέχει και πάλι. Είναι ο ελληνικός χειμώνας! Κάθομαι μελετώντας δύσκολες ελληνικές λέξεις και δεν καταφέρνω να τις συγκρατήσω. Ποτέ μου δεν είχα αναγκαστεί να αντιμετωπίσω κάτι τόσο δύσκολο.

Σε δεκατρείς ώρες θα είμαστε στον Πειραιά.

## **Αθήνα, 22 Νοεμβρίου**

**Ν**ύχτα η ώρα τέσσερις ξύπνησα, ακριβώς τη στιγμή που μας προσπερνούσε ένα φορτηγό καράβι πάμφωτο και πάνω του στεκόταν ολόρθος ένας άντρας με μακριά γενειάδα. Σαν όραμα πέρασε από δίπλα μας, σαν Ιπτάμενος Ολλανδός, – κι εξαφανίστηκε. Ξαναποκοιμήθηκα και ονειρεύτηκα όλη τη σκηνή, κι όταν ξαναξύπνησα, μια ώρα αργότερα, έξω ήταν ολόφωτη μέρα· βρισκόμασταν στον Ισθμό της Κορίνθου, που φωτίζεται από προβολείς. Το πλοίο δεν έπλεε πια από μόνο του, το έσερναν – σε ταχύτητα πεζοπόρου, όπως μου φάνηκε. Δεν έβλεπες τίποτε άλλο πια από τα απότομα, κάπως ανησυχητικά χωμάτινα τοιχώματα του Ισθμού, τόσο κοντά στα πα-

ράθυρά μας που δεν τολμούσες να βγάλεις έξω το κεφάλι σου. Μόνο που όλα αυτά ήταν τόσο υπέροχα ώστε ο ύπνος μου έκανε φτερά. Εκτός απ' αυτό άρχισε να με πιάνει και χτυποκάρδι συνειδητοποιώντας πως σε λίγο θα αγκυροβολούσαμε στην Ελλάδα, στη χώρα αυτή της νοσταλγίας τόσων ξακουστών ανθρώπων, που μόνο με το πνεύμα είχαν κατορθώσει να την επισκεφτούν.

Τελικά – ήταν πια μέρα μεσημέρι – άρχισε να αχνοφαίνεται ο Πειραιάς. Η θάλασσα ήταν γκριζογάλανη, μολυβένια. Γύρω μας κρέμονταν απ' τα βουνά τα σύννεφα και μπρος μας ξαπλώνονταν πάνω σε παράξενα κίτρινους, τελείως φαλακρούς λόφους συγκροτήματα σπιτιών σαν από σκηνικά θέατρο. Μπήκαμε στο λιμάνι πλάι σε μεγάλα ιστιοφόρα με ελληνικές επιγραφές, δίπλα σε σκουριασμένα φορτηγά καράβια, αλλά και σε όμορφα επιβατικά ατμόπλοια. Πάνω απ' όλα επικρεμόταν γκριζός καπνός. – Ρίξαμε άγκυρα μπροστά σε μερικούς γεραμούς που ξεπρόβαλλαν μέσα από μια λασπερή θάλασσα, ενώ στην όχθη άρχιζαν κιόλας, προτού καλά καλά δέσει το πλοίο τα παλαμάρια του, τα ξεφωνητά των διερμηνέων και των θυρωρών των ξενοδοχείων. Ένας από τους διερμηνείς απευθύνθηκε αμέσως στην Αμερικάνα που στηριζόταν στην κουπαστή και τώρα ήταν πράγματι ολοφάνερο ότι επρόκειτο για Αμερικάνα. Της πρότεινε ένα ξενοδοχείο, πράγμα που είχε ως επακόλουθο να του ριχτούν σαν τους άγριους οι θυρωροί των άλλων ξενοδοχείων και να σπρώξουν τον καημένο με μπουιές μέσα σε μια λακούβα, έτσι ώστε χρειάστηκε να καταφθάσει ένας αστυνομικός για βοήθεια. Εμείς οι δυο αγωνιζόμασταν στο μεταξύ, οπλισμένοι με τις βαλίτσες μας, να περάσουμε μέσα από λάσπες και αχθοφόρους για να φτάσουμε στο τελωνείο, κυνηγημένοι από έναν διερμηνέα που ψέλλιζε κάτι σ' όλες τις γλώσσες του κόσμου και αυτοπροτεινόταν με τη βοήθεια μιας μανσέτας στο μπράτσο του ως «interprete». Ο τελωνειακός ανακάτωσε με βαρεμάρα τις βα-



λίτσες μας, ενώ ο «interprete» έκανε ασταμάτητα διάφορες, εντελώς ανώφελες γλωσσικές προσπάθειες. Τελικά μας κουβάλησε – με τη συγκατάθεσή μας – σε ένα ταξί, που το χρειαζόμασταν πράγματι έτσι κι αλλιώς. Το ταξί ήταν σταματημένο μέσα σε μια τεράστια λακούβα με νερό και δεν ήξερες πώς να μπεις μέσα. Προς μεγάλη μας έκπληξη πάντως μπήκε πρώτος αυτός. «Το ταξί είναι δικό μου» είπε κι έχωσε τη μανσέτα στην τσέπη. Οπότε άρχισε μια τελείως περιπετειώδης κούρσα πάνω σε χωματόδρομους, μέσα σε λάκκους και λάσπη, κατά μήκος βρόμικων μισογκρεμισμένων οπιτιών. Παντού μικροκαφενεδάκια με καφέ και γλυκό, παντού μια οχλοβοή από ανθρώπους που περπατούσαν πάνω στο ανάχωμα του δρόμου, μια οχλοβοή που τ' αυτοκίνητα προσπαθούσαν να διασχίσουν κορνάροντας ασταμάτητα. Σε διασταυρώσεις τρέχουν τα αυτοκίνητα το ένα πάνω στ' άλλο, ορμώντας συγχρόνως και από τις τέσσερις πλευρές σε αστεροειδές σχήμα και κορνάροντας εκκωφαντικά. Όποιος έχει την πιο δυνατή κόρνα περνάει πρώτος. Είναι ένα κουβάρι που σε λίγο, σαν από θαύμα, ξετυλίγεται. Η οδήγηση αυτοκινήτου στην Αθήνα φαίνεται να είναι μια ειδική επιστήμη. Οποσδήποτε είναι κάτι από τα πιο εξωφρενικά πράγματα που μπορεί να φανταστεί κανείς. Δεν υπάρχει κανένας απολύτως κανονισμός οδήγησης, ώστε ο πεζός ουσιαστικά δεν έχει ποτέ ελεύθερη διάβαση. Είναι αναγκασμένος να κινείται πονηρά και με κίνδυνο της ζωής του ανάμεσα στο κουβάρι των αυτοκινήτων.

Ταξιδέψαμε αρκετή ώρα έτσι, στην αρχή από τον Πειραιά κατά μήκος της θάλασσας και έπειτα από έναν μεγάλο δρόμο προς τα πάνω, στο κέντρο της πόλης. Εδώ ήταν τα πράγματα κάπως πιο «πολιτισμένα» και ο δρόμος κατά ένα μέρος ασφαλτοστρωμένος, πράγμα όμως που δεν απέκλειε τις πιο τρομερές λακκούβες. Πορτοκαλιές συνόδευαν τον δρόμο μας κι από τις δυο πλευρές του κι ήταν κατάφορτες από αστραφτερά φρούτα που κρέμονταν πυκνά πυκνά από τα κλαδιά



*Το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο*

τους. Το ταξίδι πάνω σ' αυτόν τον δρόμο μου φάνηκε να διαρκεί αιώνια· το ταξίμετρο έτρεχε κι όταν φτάσαμε στον προορισμό μας είχε ανέβει τελικά στις 165 δραχμές. Εγώ τρόμαξα μ' αυτήν την τιμή, ώσπου υπολόγισα ότι ήταν μόνο 3,30 μάρκα. Έτσι ή αλλιώς – τώρα είχαμε φτάσει! Στο Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο! Μας είχαν επιτρέψει να μένουμε εδώ, αφού είμαστε παντρεμένοι υπότροφοι, ενώ κάτι τέτοιο, τόσο ασυνήθιστο, δεν έγινε δεκτό από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο όπου κανονικά ανήκαμε. Οι Αυστριακοί είναι σ' αυτά πιο ανεκτικοί. Δέχονται κάποιους σαν κι εμάς· αλλά και άλλους ξένους· καθώς και ομοφυλόφιλους και Εβραίους. Το ωραίο νεοκλασικό κτήριο βρίσκεται στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, έναν πολύ μακρύ, πολύ πλατύ δρόμο, με χτίσματα μόνο από τη μια πλευρά. Στη μεριά που δεν έχει χτίσματα βρίσκονται δέντρα, φυτεμένα μέσα σε κάτι λάκκους με αμμοχάλικο που είναι συγχρόνως και πεζοδρόμιο, αλλά που χρησιμοποιείται και σαν πάρκιν. Και παντού έχει καφεενεδάκια. Πάνω απ'

αυτά βλέπεις τα βουνά που περικλείουν την πόλη, κίτρινα βουνά, σε ορισμένα σημεία δεντροφυτεμένα. Βρίσκεσαι μέσα σε μια μεγαλούπολη και όμως εντελώς στο ύπαιθρο – κι αυτό είναι υπέροχο. Το κτήριο του Ινστιτούτου είναι μοναχικό και απολύτως ήσυχο μέσα σ' έναν μικρό κήπο. Έχει μια βιβλιοθήκη, την κατοικία του διευθυντή και στον επάνω όροφο μερικούς χώρους για επισκέπτες. Δίπλα μας μένει για μερικές εβδομάδες το ζεύγος φον Κάσνιτς, – πολύ ευχάριστο αυτό για μας. Στο απέναντί μας δωμάτιο μένει ένας άντρας, που ανήκει στις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες. Δεν τον συναντάς ποτέ, έχει φοβία με τους ανθρώπους. Αλλά κάνει πολύ ευχαρίστως ντους και πολλές φορές την ημέρα βλέπεις πάνω στις πλάκες της αίθουσας τα υγρά αποτυπώματα των ποδιών του να οδηγούν από το μπάνιο στην πόρτα του και για αρκετό διάστημα να διατηρούνται εκεί λόγω του κρύου. – Το δικό μας δωμάτιο μου φάνηκε στην αρχή πολύ άχαρο – το πιο όμορφο είναι ο ουρανός των κρεβατιών· μπορείς να τον κατεβάσεις ολόγυρα αν έχει μύγες ή κουνούπια. Πάνω σ' ένα μικρό τραπέζι στήσαμε τώρα τη 'βιβλιοθήκη' μας. Έχει τρεχούμενο νερό, αν και μόνον κρύο και μια σόμπα που δεν καίει. Το καλύτερο είναι οι μεγάλες ταράτσες και στις δυο πλευρές, πολύ πρακτικές για να κρεμάς τα βρεμμένα ρούχα, να καθαρίζεις τα παπούτσια και άλλα ανάλογα. Ωραίο και το να χαίρεσαι καθημιά ηλιαχτίδα και να πλαταίνεις τον, ναι, κάπως στενό χώρο σου. Γοητευτικό είναι επίσης να αγναντεύεις πάνω από τα σπίτια τα βουνά. Τα σπίτια μοιάζουν κάπως ιδιότροπα, έχουν προστεθεί μικρά χτίσματα και παραπήγματα ανάλογα με τις ανάγκες και απ' έξω έχουν μικρούτσικες γυριστές σκάλες που οδηγούν στη στέγη, όπου ανεμίζουν συνεχώς τα κρεμασμένα για στέγνωμα ρούχα.